

"Çölçü" də "Şanapipik əfsanəsi"ndən

Azərbaycan kinosunda azərbaycançılığa qədər...

Məlum bir həqiqət var ki, Azərbaycan kinosu yarandığı ilk günlərdən başlayaraq azərbaycançılığa, milli düşüncəyə, vahid ideologiyaya hər zaman xidmət edib və bu gün də xidmət edir. İlk andaca qeyd etmək lazımdır ki, hər hansı bir sənət növünün yaradılmasında məqsəd birmənalı olaraq maarifçiliyə xidmət etməklə bu ideologiyaya bağlıdır. Sözsüz ki, sənətin milli düşüncəyə, dövlət və dövlətçiliyə, cəmiyyətin inkişafına xidmət etməsi də məhz bu ideologiyadan bəhrələnməkdir. Məhz elə bu baxımdan da qeyd etmək lazımdır ki, realıqda da böyük tarixi yol keçən Azərbaycan kinosu cəmiyyətin inkişafında müstəsna xidmətləri olmaqla yanaşı azərbaycançılığa, dövlətçiliyə töhfələr verməklə öz yolunu müəyyən edə bilib.

Azərbaycan kino sənətinin tarixi 1898-ci il iyunun 21-dən başlamaqla, fotoqraf və nasir Aleksandr Mişon tərəfindən çəkilən "Bibiheybətə neft fontanı yanğını", "Balaxanıda neft fontanı", "Şəhər bağında xalq gəzintisi", "Qafqaz rəqsi" kimi xronika süjetləri və "İlişdin" adlı bir bədii kinosüjetdən ibarət olmaqla diqqətimizi özünə cəlb edə bilib. Bundan sonra tarixi mənbələrə istinadən məlum olur ki, 1915-ci

tammetrajlı filmlərin çəkilməsi daha çoxluq təşkil edir. "Salnamə" sənədli filmlər studiyası tərəfindən çəkilişlərinə 2011-ci ildə başlanan və 2014-cü ildə təqdimatı olan ssenari müəllifi İsmayıl Səfərali və Samir Kərimoğlu tərəfindən rejissorluğu ilə vətənpərvərlik ruhunda çəkilən "Mən evə qayıdıram", ssenari müəllifi Aqil Abbasov və Elxan Cəfərovun rejissorluğu ilə 2012-ci ildə ekranlaşdırılan Azərbaycanın döyüş yolu və Ermənistan-Azərbaycan münaqişəsi zamanı baş verən gerçək hadisələrdən bəhs edən "Dolu", ssenari müəllifi xalq yazıçısı Anar və xalq artisti Ramiz Həsənoğlunun rejissorluğu ilə böyük ədib, mütəfəkkir Mirzə Fətəli Axundzadənin 200 illiyi münasibətilə onun həyat və yaradıcılığında bəhs edən ikiseriyalı "Sübhün elçisi", ssenari müəllifi və quruluşçu rejissor Mirbala Səlimli olan "Qırmızı bağ", həmçinin "Qisasını alıb öl",

"Qorxma, mən sənənləyəm-2" filmləri müxtəlif mövzu və janrdan ibarət olan ekran əsərləri kimi diqqəti cəlb edir. Həmçinin qeyd etmək lazımdır ki, 64-cü Beynəlxalq Kann Kinofestivalında ilk dəfə olaraq Azərbaycan pavilyonu yaradılıb. Londonda keçirilən "XV Rainbow" Beynəlxalq Film Festivalında Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin sifarişli ilə "Azərbaycanfilm" Kinostudiyasında ssenari müəllifi Vidadi Həsənov, quruluşçu operator Rafiq Quliyev, quruluşçu rəsəmlər Rafiq Nəsirov, İbrahimxəlil Əminov, bəstəkarı Rauf Əliyev olan və kinorejissor Şamil Əliyev tərəfindən çəkilən "Çölçü" filmi "Ən yaxşı bədii film" nominasiyasında mükafatlandırılıb. 2013-cü ilin mayında bu film Bakıda 23-cü "Humay" Milli Mükafatına layiq görülüb. "Çölçü" həmçinin "Xarici dildə ən yaxşı filmə görə" nominasiyasında 2014-cü ilin "Oskar" mükafatına təqdim olunub və ilkin siyahıda özünə yer ala bilib. "Çölçü"nin əldə etdiyi nailiyyətlər bununla bitmir. 2016-cı ildə Meksikanın paytaxtı Meksiko şəhərində Azərbaycan Kinosu günləri çərçivəsində məhz "Çölçü" nümayiş etdirilib.

Bu günədək Antonioni, Tarkovski, Qodar, Berqman kino mükafatlarının nominantı və qalibi kimi tanınan kinorejissor Şamil Əliyev tərəfindən çəkilən "Çölçü" filmi beş qitəni əhatə edən 50-dən artıq Beynəlxalq Kino Festivallarında iştirak edərək 30-a yaxın mükafata layiq görülüb. Hələ bu da son deyil. "Çölçü"nin yeni mükafatlar çələngi yeni zirvələr fəth etməkdədir. Belə ki, təkcə 2019-cu ilin may və iyun aylarında Beynəlxalq kino ekspertlərindən ibarət Münsiflər heyəti "Çölçü" filmi beş Beynəlxalq Film Festivalının və mükafatlarının qalibi elan edib. Belə ki, Florence Film Awards 2019 (İtaliya) may mövsümündə "Ən yaxşı bədii film" mükafatına, Oniros Film Awards 2019 may mövsümündə "Ən yaxşı bədii film"

mükafatına layiq görülməklə "Ən yaxşı rejissor kimi FINALIST" statusuna, Mahul Woods International Film Festival 2019 (Hindistan) may mövsümündə "Ən yaxşı bədii film və ən yaxşı operator" mükafatlarına, Near Nazareth Festival 2019 (İsrail) iyun mövsümündə "Ən yaxşı aktyor heyəti və rejissor işinə" görə, European Screen Awards 2019 (İndoneziya) iyun mövsümündə "Ən yaxşı bədii film" nominasiyalarına layiq görülməklə qızıl təbəqə ilə örtülmüş heykəl fiqur və sertifikatlarla mükafatlandırılıb.

"Çölçü"nin mövzusu əsas obrazı olan Ulunun özünə çölü yurd yeri seçməsi və cavan çölçünün məhəbbəti haqqında nağılvari bir "Şanapipik əfsanəsi"ndən doğan həyat hekayəsidir. Ulunun ölümündən sonra çölə qısa saçlı bir qız gəlir və Cavan çölçünün həyatına öz nağıl dünyasını qatmaqla onun həyatını tamamilə dəyişir.

Qeyd etmək lazımdır ki, filmin ssenari müəllifi Vidadi Həsənov Hollivudda yetərincə uğur qazanan Kler Deynsin rəhbərlik etdiyi qrupun məsləhəti altında bu ssenari üzərində uğurla çalışılıb.

Kino tənqidçisi Sədaqət Kamalın fikrincə, filmə tamaşaçı "Bir şərəfsiz tərəfindən namusu tapdalanan qadın digər biri tərəfindən saf məhəbbətlə sevilə bilirmi?" sualına cavab tapmaq problemi ilə baş-başa qoyulub. O, digər bir məqamda film haqqında öz fikirlərini belə yazır: "Mən "Çölçü"nin hissələrimə ilk təsir gücündən səmimi bir tamaşaçı diliylə danışmaq istəyirəm. Film bəşərin ilahi hissi, yəni sevgi haqqında fəlsəfi poemadır. Bu şəriyyətin qəhrəmanları həm folklor, həm klassik, həm də bu günümüzün miks olunan obrazlarıdır. Məhz ona görə də bu qəhrəmanların həm rəssam, həm də irrasional qavranılması mümkündür."

Bu gün xüsusi olaraq qeyd etmək istərdim ki, qloballaşma ilə saf duyğular arasındakı əksliklərin vəhdətini göstərmək məqsədilə "Çölçü" filminin öz poetikası və fəlsəfi dərinliyi mövcuddur. Bu dərinliyi filmə baxdıqca daha çox duyur və hiss edirsən. Həm də hadisələrin fonunda rejissor quruluşuna və bu traktokadan irəli gələn operator səliqə-səhmanına valeh olmaya bilmirsən. Hətta bu səliqə-səhman aktyor oyun tərzinə də sirayət etməklə hər bir detal öz dəqiqliyini və uyğunluğunu göstərə bilir. Filmin daha baxımlı olması söz ifadə vasitələrindən daha çox hərəkət və jestlərin dəqiqliklə göstərilməsi ilə bağlıdır. "Çölçü"nü seyr etdikcə daha çox hadisələr fonunda sanki özün də bilmədən hadisələr zəminində bir iştirakçıya çevrilirsən və onların taleyini elə onlarla bir yaşayırsan.

Kino tənqidçisi Sədaqət Kamal isə yazır: "Filmin mövzusunun eşq-məhəbbət olduğunu iddia edə bilmərəm. Əgər yaradan hər şeyi sevrək yaratmışsa, deməli, məhəbbəti bütün çalqlarıyla araşdırmağa çalışsaq, onda onu filmin hər əşyasında görə bilirik; qəhrəmanın düzəltdiyi daş fiqurlar, ibtidai insandan qalan məhəbbət yadigarlarıdır ki, hələ də ilham pərisinə dönə bilirlər. Filmin qəhrəmanı Ulunun sandıqda saxladığı kilimarası xalq teatrı da insan ruhunun məhəbbətindən yaranıb; Ulu öz nakam eşqini onun köməyiylə canlı edə bilir və nəsil-dən-nəslə ötürür. Xalqımızın, namusu bədiyyata çevirən "Şanapipik quşu haqda əfsanə"si isə mayası insan məhəbbəti olan təbiətin özüdür. Bu əfsanə "Çölçü"nin ana xəttidir."

Bu fikirlərdə bir həqiqət var. Filmin ana xəttində olan "Çölçü" də "Şanapipik əfsanəsi"ndən Azərbaycan kinosunda azərbaycançılığa qədər olan bir dövr böyük usatılıqla təqdim etməklə insan ruhunun məhəbbətindən qidalandığını və bir varlıq olaraq məhəbbətin, sevginin ucalığından xəbər verir. "Çölçü" öz sevgisinin qürurunu və varlığının tamlığını göstərməklə hələ uzun illər yolumuza işıq salacaq.

Anar Burcəliyev
Teatrşünas

ildə Qafqazda Pirone qardaşlarının açdığı səhmdar cəmiyyətləri yeni ticarət evləri tərəfindən Bakı, Tiflis, İrəvan şəhərlərində prokat kontorları yaradılmaqla adıçəkilən cəmiyyət neft sənayeçilərinin pulu ilə İbrahim bəy Musabəyovun "Neft və milyonlar səl-tənətində" romanı əsasında eyni adlı ilk Azərbaycan bədii filminin çəkilişinə başlayıb. Hətta bu zaman Peterburqdan rejissor Boris Svetlov dəvət olunaraq təbiət mənzərələri Bakıda və ətraf kəndlərdə, pavilyonla bağlı səhnələr isə Tiflisdə çəkilib. Bundan sonra 1916-cı ildə Bakıda Üzeyir Hacıbəylinin "Arşın mal alan" operettası əsasında ilk Azərbaycan kinokomediyası da çəkilib. Həmçinin kinomuzun tarixinə qısa da olsa nəzər salarkən məlum olur ki, 1919-cu ildə isə Azərbaycanın müstəqilliyinin ildönümü ərəfəsində "Təntənə" adlı tammetrajlı bir film də ekranlarda nümayiş etdirilib. 1920-ci illərdə isə sənətə, ədəbiyyata, mədəniyyətə fərqli tələblər irəli sürülməklə milli kinomuz dövrün, hakim rejiminin təbliğat maşınına çevrilməklə bu siyasi rejimin tam olaraq nəzarətinə düşüb. Ancaq, bununla belə, filmlərimizdə milli çalqlar, ştrixlər, hadisələr öz aktuallığını elə kino rejissorlarımızın ciddi səyi nəticəsində qoruyub saxlaya bilib.

Məlumdur ki, 2008-ci il avqustun 4-də Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə təsdiq olunan "Azərbaycan kinosunun 2008-2018-ci illər üzrə inkişafına dair Dövlət Proqramı" təsdiq edilib. Məhz bu proqramın qəbulundan sonra kino sənətimizdə əsaslı yeniliklər müşahidə olunmağa başlanılıb. Kinoda yeni inkişaf tendensiyası yaranıb. Bu həm filmlərin çəkilişində, nümayişində, eləcə də texniki təchizatın gücləndirilməsində özünü daha aydın bir formada göstərə bilib. Qeyd etmək lazımdır ki, son bir neçə ilin statistik məlumatlarına nəzər salsaq görərik ki, Azərbaycanda dövlət sifarişli ilə sənədli və